

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Sąd Apelacyjny w Szczecinie
Prokuratura Apelacyjna w Szczecinie
Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie

ACTA IURIS STETINENSIS 7

ZESZYTY NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO NR 834

Szczecin 2014

Komitet Redakcyjny

dr hab. Zbigniew Kuniewicz prof. US – Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego

Ryszard Iwankiewicz – Prezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

Grzegorz Jankowski – Prezes Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie

Józef Skoczeń – Prokurator Apelacyjny

Maciej Żelazowski – Sędzia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, Wiceprezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

Arkadiusz Windak – Sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie, Przewodniczący II Wydziału

Tadeusz Kulikowski – Zastępca Prokuratora Apelacyjnego

dr hab. Marek Andrzejewski prof. US – Redaktor naukowy

Szymon Słotwiński – Sekretarz redakcji

Rada Naukowa

prof. dr hab. Roman Hauser – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | prof. dr hab. Andrzej Jakubecki – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Andrzej Marciniak – Uniwersytet Łódzki | prof. dr hab. Mirosław Nazar – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Zbigniew Ofiarski – Uniwersytet Szczeciński | dr hab. Adam Olejniczak prof. UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | dr hab. Lech Paprzycki – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie | prof. dr hab. Władysław Rozwadowski – Uniwersytet Szczeciński | prof. dr hab. Tadeusz Smoczyński – Uniwersytet Szczeciński, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Roman Wieruszewski – Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Bronisław Ziemanin – Uniwersytet Szczeciński | Rosario Sapienza, Full Professor of International and European Law – The University of Catania School of Law | Ashok R. Patil, Prof. dr L.L.M., Ph.D. – National Law School of India University, Bangalore, Karnataka State (India) | Fursa Svetlana Yaroslavovna, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Svitlana Yaroslavivna Fursa, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Henry Zhuhao Wang, Assistant Professor – China University of Political Science and Law | Prof. habil. dr. Vytautas Nekrosius – Uniwersytet Wileński | Dr John Sorabji – University College, London | José García-Añón, Ph.D. in Law, Full Professor, School of Law – University of València (Spain) | Terekhova Lydia, Professor, Doctor of Law, Omsk state University, Faculty of Law | Masahiko Omura, Doctor of Law, Professor at Chuo University Law School (Tokyo, Japan) | Elena Kudryavtseva, Professor, Law Faculty of Moscow State University | Alexandre Freitas Câmara, Professor Emeritus and Head of Civil Procedure Department at Rio de Janeiro Judicial School | Jayesh Rathod, Associate Professor of Law – American University Washington College of Law | Rett R. Ludwikowski, Ph.D., Professor of Law, Columbus School of Law – The Catholic University of America | Lilia Abramchik, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor – Yanka Kupala State University of Grodno (Belarus) | Prof. dr. Frieder Dunkel, Universität Greifswald | Prof. Emilio Castorina, University of Catania

Lista recenzentów znajduje się na stronie internetowej zeszytu naukowego | <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Redaktor naukowy | dr hab. Marek Andrzejewski prof. US

Redaktor tematyczny | Szymon Słotwiński

Redaktor językowy | Joanna Dżaman

Korektor | Joanna Grzybowska

Skład komputerowy | Iwona Mazurkiewicz

Publikacja została wydana dzięki wsparciu finansowemu

Sądu Apelacyjnego, Prokuratury Apelacyjnej, Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego

Wersja papierowa jest wersją pierwotną

Pełna wersja publikacji <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne online w międzynarodowej bazie danych

The Central European Journal of Social Sciences and Humanities, <http://cejsh.icm.edu.pl>

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014

ISSN 1640-6818 | ISSN 2083-4373

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I. Ark. wyd. 10,5. Ark. druk 13,3. Format B5. Nakład 196 egz.

SPIS TREŚCI

ORZECZNICTWO SĄDÓW SZCZECIŃSKICH

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie II Wydział Karny z dnia 20 listopada 2013 r., sygn. akt II AKz w 1196/13.....	7
Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 17 stycznia 2013 r., sygn. akt III AUa 653/12	11

PRAWO ADMINISTRACYJNE

Marek Górski, Anna Barczak – Prawo dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie jako element realizacji zasady demokratycznego państwa prawnego	47
Aleksandra Monarcha-Matlak – Publiczne prawa podmiotowe a obowiązki i uprawnienia	69
Wojciech Bożek – Oplata prowizyjna od poręczeń i gwarancji udzielanych przez Skarb Państwa	83
Małgorzata W. Greßler – Wykładnia terminu „swoboda przedsiębiorczości”(art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej) w świetle wybranego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	103

PRAWO CYWILNE MATERIALNE I PROCESOWE

Aleksandra Klich – Zwolnienie od kosztów sądowych w praktyce. Komentarz do Postanowienia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 7 lutego 2014 r. (sygn. III APz 2/14).....	129
--	-----

Tomasz Radkiewicz – Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 9 maja 2013 r., I ACa 132/13	141
Monika Futrzyńska-Mielcarzewicz, Szymon Slotwiński – Węzłowe zagadnienia zarządu majątkiem wspólnym. Analiza dogmatyczno-prawna. Część I – zagadnienia ogólne	153

PRAWO KARNE MATERIALNE I PROCESOWE

Konrad Burdziak – Glosa do Wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 lutego 2013 r., sygn. II AKa 12/13	169
Marta Brzezińska – Gwarancje oskarżonego w postępowaniu ze stosunków międzynarodowych.....	183

VARIA

Wojciech Bożek – Sprawozdanie ze Zjazdu Katedr Prawa Finansowego i Katedr Prawa Podatkowego.....	205
---	-----

Monika Futrzyńska-Mielcarzewicz, Szymon Słotwiński

Uniwersytet Szczeciński

**WĘZŁOWE ZAGADNIENIA ZARZĄDU MAJĄTKIEM
WSPÓLNYM
ANALIZA DOGMATYCZNO-PRAWNA
CZEŚĆ I – ZAGADNIENIA OGÓLNE**

Streszczenie

Autorzy publikacji przyjrzeni się instytucji prawa rodzinnego, która – pomimo że cieszy się w literaturze dużym zainteresowaniem – nadal wywołuje wątpliwości w aspektach dość elementarnych. Raz jeszcze podjęto próbę analizy dogmatyczno-prawnej konstrukcji zarządu przez małżonków majątkiem wspólnym. Ze względu na rozpiętość tekstu podzielono go na dwie części. Pierwsza została poświęcona zagadnieniom ogólnym związanym z zarządem majątkiem wspólnym i stanowi wprowadzenie do dalszych szczegółowych rozważań. Punktem wyjścia dla pojęcia „zarząd majątkiem wspólnym” i skutków jego nienależytego wykonania jest charakterystyka wspólności ustawowej. Przyjęcie takiej konstrukcji było zdeterminowane późniejszymi rozważaniami, ponieważ trudno wskazać na problemy związane z zarządem danej masy majątkowej bez uściślenia, czego ten zarząd ma dotyczyć. Niezmiernie istotne okazało się również związane przedstawienie tła historycznego i sposobu rozwoju koncepcji sprawowania zarządu, która finalnie znalazła swój wyraz w nowelizacji z 2004 r. W tej części trochę miejsca pozostawiono także dla modelowego wskazania obowiązków, które ciążyą na małżonkach, a które bezpośrednio lub pośrednio wyznaczają kierunek zarządzania wspólnie generowaną masą majątkową. Druga część publikacji koncentruje się na

materiałnoprawnych zagadnieniach i wątpliwościach, które powstają w toku sprawowania zarządu.

Słowa kluczowe: zarząd majątkiem wspólnym, wspólność majątkowa, nowelizacja z 2004 r.

Zarząd majątkiem wspólnym – zagadnienia ogólne

Obowiązki małżonków przy wykonywaniu zarządu majątkiem wspólnym

Małżeństwo jest podstawową instytucją z zakresu prawa rodzinnego. Biorąc pod uwagę jego aspekt prawny, stanowi ono szczególną czynność prawną, która może być zawarta wyłącznie między dwiema osobami fizycznymi odmiennej płci, spełniającymi wymagania przewidziane ustawą (co do wieku, stanu cywilnego, stanu psychicznego), a ponadto – w szczególności przewidziany przepisami ustawy sposób¹. Zawarcie związku małżeńskiego, oprócz nawiązania między małżonkami więzi fizycznej oraz duchowej, prowadzi do związania ich więzami natury ekonomicznej, których głównym celem jest zaspokajanie potrzeb założonej rodziny. Aby zabezpieczyć prawidłowe wykonywanie podstawowych celów funkcjonowania rodziny, ustawodawca w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym wskazał katalog praw i obowiązków małżonków. W świetle omawianej problematyki podstawowym majątkowym obowiązkiem małżonków w zakresie wykonywania zarządu majątkiem wspólnym jest współdziałanie dla dobra rodziny. Przywołany obowiązek majątkowy wynika z art. 23 k.r.o. *in fine*, stając się głównym źródłem kryteriów starannego działania małżonka względem założonej rodziny². Jest to obowiązek bardzo istotny, dlatego że jego sumienne

¹ J. Gajda, w: *System prawa prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smyczyński, Warszawa 2009, s. 80. Autor stwierdza, że szczególny charakter umowy, jaką jest małżeństwo, wyraża się ponadto w tym, że nie może być ona rozwiązana na podstawie porozumienia stron, nie można jej uzależnić od warunku czy terminu, nie można od niej odstąpić, a ponadto podlega unieważnieniu tylko w przypadkach ustawowo określonych.

² Wyrok SN z dn. 25.08.1982 r., sygn. III CRN 182/82, Legalis: „zasady współżycia społecznego (art. 5 KC) stawiają zachowaniu małżonków wobec siebie nawzajem i wobec rodziny drugiego małżonka większe wymagania, niż postępowaniu ludzi względem siebie obcych. Dopóki małżeństwo trwa, obowiązuje małżonków wzajemny szacunek i wzajemna pomoc (art. 23 KRO). Zachowanie, które w stosunkach między obcymi ludźmi nie byłoby uznawane za naganne, może być między małżonkami uznane za szkodliwe z punktu widzenia trwałości małżeństwa”.

wykonywanie wpływa, a wręcz współkształtuje, sposób nawiązywania stosunków prawnych z osobami trzecimi. Na małżonku ciąży ustawowy obowiązek powstrzymywania się od takich czynności faktycznych i prawnych, które mogłyby zachwiać podstawami materialno-bytowymi rodziny. Doniosłość prawna art. 23 k.r.o. przejawia się również w tym, że regulacja ta pozwala zrekonstruować model prawidłowych relacji małżeńskich, gdyż oprócz współdziałania na rzecz dobra rodziny małżonek jest obowiązany również do wspólnego pożycia oraz do wzajemnej pomocy i wierności. Umieszczenie omawianego przepisu w strukturze Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nadaje mu walor ogólny, przez co znajdzie on zastosowanie do wszelkich relacji małżeńskich bez względu na przyjęty przez małżonków ustrój majątkowy. Pomimo znaczenia art. 23 k.r.o., ustawodawca nie wskazał żadnych sankcji cywilnoprawnych za jego naruszenie³. W literaturze wskazuje się, że wymiar art. 23 k.r.o. odnosi się jedynie do relacji wewnętrznych, które obciążają wyłącznie małżonków, stąd nie jest możliwe stosowanie art. 58 k.c.⁴ Inny pogląd został wyrażony w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który, zauważając znaczenie art. 23 k.r.o. i art. 27 k.r.o. przy ocenie dopuszczalności czynności prawnych dotyczących składników majątku wspólnego, stwierdził, że sprzeczność rozporządzenia składnikiem majątku wspólnego z przywołanymi przepisami bądź z zasadami współżycia społecznego może wywołać nieważność czynności na podstawie art. 58 k.c.⁵

Konkretyzacja ogólnych postulatów zawartych w art. 23 k.r.o. nastąpiła w art. 27–30 k.r.o., wśród nich na szczególną uwagę zasługuje art. 27 k.r.o. Na jego podstawie każdy z małżonków ma, według swoich sił oraz możliwości zarobkowych i majątkowych, przyczyniać się do zaspokajania potrzeb rodziny, którą założył, zawierając związek. Ustawodawca wskazał na kolejne kryterium, któremu sprostać muszą małżonkowie. Podejmowanie działań sprzecznych z tym przepisem powoduje możliwość przymuszenia nielejalnego małżonka do

³ Oczywiście znaczenie art. 23 k.r.o. pojawia się przy ustalaniu winy w rozkładzie pożycia małżeńskiego, co prowadzi do ustania małżeństwa w razie spełnienia przesłanek z art. 56 k.r.o.

⁴ T. Smoczyński, w: *System prawa prywatnego*, t. 11..., s. 203. Autor stwierdza, że z autonomii małżonków wynika zakaz ingerencji w ich życie intymne i nikt nie może się domagać, poza samymi małżonkami, sankcji za naruszenie niemajątkowych obowiązków małżeńskich. M. Sychowicz, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, wyd. 5, LexisNexis 2011, s. 147. Autor wskazuje, że naruszenie tych niemajątkowych obowiązków nie jest zagrożone żadną sankcją. W tym przypadku może dojść do zastosowania quasi-sankcji w postaci rozwodu lub separacji. Podobnie K. Gołębiowski, *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Warszawa 2012, s. 481.

⁵ Uchwała (7) SN z dn. 10.04.1991 r., sygn. III CZP 76/90, Legalis.

wypłacania w całości lub w części wynagrodzenia za pracę albo innych należności przypadających temu małżonkowi do rąk drugiego małżonka na podstawie orzeczenia sądu. Przywołany przepis ma charakter *ius cogentis*. Nie oznacza to jednak, że małżonkowie nie mogą zawierać ze sobą porozumień precyzujących praktyczne stosowanie tego przepisu⁶. Aczkolwiek porozumienia sprzeciwiające się jego istocie będą bezwzględnie nieważne zgodnie z art. 58 k.c.⁷

Brak określenia, przeciwnie do art. 27 k.r.o., skutków naruszenia art. 23 k.r.o. oraz wskazane rozbieżności związane ze stosowaniem art. 58 k.c. prowadzą do pytania o sposób sankcjonowania naruszenia tej bezwzględnie wiążącej regulacji bez konieczności rozwiązywania samego małżeństwa. Jeżeli zawartej przez jednego z małżonków z osobą trzecią czynności prawnej nie będzie można uznać za nieważną z tego względu, że narusza dobro rodziny, ponieważ ta wartość wpływa wyłącznie na stosunki pomiędzy małżonkami, to w takim razie zastanawiające jest, czy działanie jednego małżonka ze szkodą dla rodziny może stanowić delikt z art. 415 k.c., który będzie podlegał kompensacji w trakcie wzajemnych rozliczeń pomiędzy małżonkami⁸. Brak wprowadzenia do ustawy bezpośrednich ujemnych konsekwencji może być uzasadniony twierdzeniem, że bardziej od zapewnienia bytu materialnego rodziny ustawodawca stawia na bezpieczeństwo obrotu prawnego oraz ochronę interesu osób trzecich (nawet kosztem dobra rodziny)⁹.

Charakter prawny wspólności majątkowej jako punkt wyjścia do pojęcia „zarząd majątkiem wspólnym” i skutków jego nienależytego wykonania

Z chwilą zawarcia małżeństwa powstaje między małżonkami wspólność majątkowa. Ustawowy ustrój majątkowy małżonków opiera się na wspólnocie

⁶ J. Winiarz, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2012, s. 299; M. Sychowicz, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, red. K. Piasecki, s. 159.

⁷ Tamże.

⁸ Wskazany pogląd został podany w wątpliwość przez S. Grzybowskiego, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1980, s. 78. Autor oparł się przede wszystkim na założeniu, że w art. 23 k.r.o. chodzi zarówno o prawo, jak i obowiązek. W pewnych sytuacjach dopuszczalność stosowania art. 415 k.c. dostrzega T. Smyczyński, w: *System prawa prywatnego*, t. 11..., s. 203–204.

⁹ Taka tendencja jest zauważalna, biorąc pod uwagę analizę obecnego brzmienia przepisów regulujących kwestie zarządu majątkiem wspólnym oraz ustrojów majątkowych. Zazwyczaj wszelkie czynności podejmowane przez jednego małżonka, które zmierzają do zniwelowania skutków czynności prawnych dokonanych przez współmałżonka (np. sprzeciw), muszą być wiadome osobie trzeciej zanim dokonała ona tej czynności prawnej.

ich majątku. Wspólnota ta bazuje na reżimie wspólności ustawowej, powstając z mocy samej ustawy. Wstąpienie w związek małżeński powoduje stworzenie przez małżonków dwupodmiotowej struktury uprawnionych do zbioru składników stanowiących określoną masę majątkową. W skład masy wchodzi przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania wspólności przez oboje lub przez jednego z nich. Wprawdzie wspólność ustawowa obejmuje majątek wspólny, jednak faktyczne istnienie takiego majątku (jego substratu) nie jest wymagane¹⁰.

Ustawodawca sformułował przykładowy zbiór składników majątku wspólnego małżonków. W świetle art. 31 § 1 k.r.o. będą to w szczególności: 1) pobrane wynagrodzenie za pracę i dochody z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków; 2) dochody z majątku wspólnego, jak również z majątku osobistego każdego z małżonków; 3) środki zgromadzone na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego każdego z małżonków oraz 4) kwoty składek zewidencjonowanych na subkoncie prowadzonym przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych w ramach konta ubezpieczonego małżonka. Do zakwalifikowania składnika majątkowego jako elementu masy majątku wspólnego nie ma wpływu sposób, w jaki składnik został nabyty. Może to nastąpić, przykładowo, w drodze czynności prawnej (na przykład na podstawie umowy sprzedaży) czy zawłaszczenia rzeczy niczyjej. Wchodzi tu w grę również pierwotne sposoby nabycia własności. Do nabycia własności na majątek wspólny w drodze zasiedzenia wystarczy faktyczne nabycie rzeczy (zarówno ruchomej, jak i nieruchomości) przez jednego z małżonków, jeśli tylko bieg terminu zasiedzenia zakończy się w czasie trwania wspólności ustawowej¹¹.

Wspólność majątkowa małżeńska nie ma charakteru absolutnego. Może być zniesiona lub ograniczona z woli samych małżonków w drodze umowy zawartej w formie aktu notarialnego. Ponadto małżonkowie mają możliwość wyboru ustroju rozdzielnosci majątkowej albo rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków na podstawie umowy, która może nawet poprzedzać zawarcie małżeństwa, a co za tym idzie – mogą doprowadzić do sytuacji, w której – mimo zawarcia małżeństwa – nie połączy ich wspólnota majątkowa w sensie prawnym. Ustawodawca przewidział także możliwość zniesienia wspólności majątkowej na podstawie orzeczenia sądu o ustanowieniu rozdzielnosci. Ponadto rozdzielnosc

¹⁰ J. Ignaczewski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 135.

¹¹ Tak w stosunku do nieruchomości Uchwała SN z dn. 28.02.1978 r., III CZP 7/78, OSNCP 1978, nr 9, poz. 153.

taka powstaje z mocy samego prawa w razie ubezwłasnowolnienia lub ogłoszenia upadłości jednego z małżonków (przymusowy ustrój majątkowy).

Pomimo przytoczonych możliwości modyfikacji majątkowego ustroju małżonków, ustawodawca nadał prymat wspólności ustawowej, czego dowiódł, przyznając podstawową rangę w relacjach małżeńskich właśnie tej formie stosunków majątkowych. Wspólność ustawowa małżeńska ma służyć stabilności rodziny, a gdy to jest konieczne – zabezpieczać słabszego – szczególnie z punktu widzenia ekonomicznego – małżonka. Istotą tej wspólności jest jej bezudziałowy charakter, co oznacza, że w czasie jej trwania żaden z małżonków nie może żądać podziału majątku wspólnego. Nie może również rozporządzać ani zobowiązywać się do rozporządzania udziałem, który w razie ustania wspólności przypadnie mu w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku. Podobnie wierzyciel małżonka nie może w czasie trwania wspólności ustawowej żądać zaspokojenia z udziału, który w razie ustania wspólności przypadnie temu małżonkowi w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku. Wprawdzie w art. 43 k.r.o. ustawodawca posługuje się określeniem „udziały”, wskazując, że udziały małżonków w majątku wspólnym są równe, nie narusza to jednak istoty wspólności łącznej, stanowiąc wyłącznie podstawę do rozliczeń po ustaniu małżeńskiej wspólności majątkowej. Udziały przewidziane w ustawie kształtują się zatem dopiero wówczas, gdy dotychczasowych małżonków nie łączy już wspólność łączna.

Oparcie funkcjonowania małżonków na ustroju wspólności ustawowej wywołuje konsekwencje w sferze ich stosunków faktycznych. Każdy z małżonków jest bowiem uprawniony do współposiadania rzeczy wchodzących w skład majątku wspólnego oraz do korzystania z nich w takim zakresie, jaki daje się pogodzić ze współposiadaniem i korzystaniem z rzeczy przez drugiego małżonka. Wobec wielopodmiotowej struktury dysponentów majątku wspólnego pojawia się kwestia zarządu takim majątkiem przez małżonków. Zarząd ten można ogólnie zdefiniować jako kierowanie sprawami majątkowymi czy też prowadzenie takich spraw. Wymieniona forma aktywności asocjuje tak czynności prawne (na przykład nawiązanie stosunku najmu) czy wyżej wspomniane czynności faktyczne (na przykład pobieranie pożytków z rzeczy), jak i sądowe (na przykład wytoczenie powództwa windykacyjnego) i pozasądowe dokonywane w imieniu i na rzecz wszystkich uprawnionych podmiotów. W doktrynie zarząd określa się również jako „ustawiczny cykl zachowań i działań współwłaścicieli w procesie

gospodarowania rzeczą wspólną (czy wspólnym mieniem)¹² czy podobnie – jako „podejmowanie wszelkiego rodzaju dyspozycji i czynności dotyczących rzeczy lub poszczególnych składników masy majątkowej”¹³.

Ewolucja zarządu majątkiem wspólnym w polskim ustawodawstwie

Problematyka zarządu na gruncie prawa rodzinnego ewoluuje permanentnie. Jest to spowodowane między innymi znacznym wzrostem liczby osób podejmujących działalność gospodarczą, jaki nastąpił w ostatnich latach, a ponadto ogólnym wzrostem aktywności zawodowej i świadomości prawnej oraz ekonomicznej osób fizycznych. Unormowaniem zarządu majątkiem wspólnym małżonków przez samych małżonków polski ustawodawca zajął się już na gruncie Kodeksu rodzinnego z 1950 r. Omawiana sfera od początku stała się obszarem istotnych wątpliwości. Z jednej strony w ustawie nie zawarto definicji zarządu majątkiem wspólnym, z drugiej – dokonano rozróżnienia na zarząd zwykły oraz na czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu. Ustalenie granicy między zwykłym zarządem a jego przekroczeniem pozostawiono doktrynie i orzecznictwu. Barierej między tym, czego może samodzielnie dokonywać jeden małżonek, a tym, do czego potrzebuje zgody współmałżonka, wyznaczano, opierając się na zakresie czynności stanowiących przekroczenie zwykłego zarządu bez ich zdefiniowania. Zgodnie z art. 22 k.r. z 1950 r. każdy z małżonków mógł wykonywać samodzielnie zwykły zarząd majątkiem objętym wspólnością ustawową. Ponieważ w zakresie zwykłego zarządu pozostawiono małżonkom pełną samodzielność, każdy z nich miał możliwość dokonywania czynności bez zgody, a nawet bez wiedzy drugiego. Wskazywano, że w zakresie zwykłego zarządu mieściły się zwykłe sprawy rodziny, co z kolei budziło potrzebę wyjaśnienia, o jakie sprawy chodziło. W świetle treści wymienionego przepisu, uznając, że ustawodawca jest racjonalny, można zaryzykować stwierdzenie o celowym zabiegu, jakim było posłużenie się niedoprecyzowanymi pojęciami. Pozwalało to na zapewnienie dość szerokiej swobody małżonkom, uelastyczniając instytucję zarządu. Swoboda ta jednak nie była nieograniczona, co gwarantowało pewien poziom bezpieczeństwa małżonkowi niedziałającemu, gdyż do dokonywania

¹² E. Gniewek, w: *System prawa prywatnego*, t. 3: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2010, s. 683.

¹³ T. Sokołowski, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2010, s. 169.

czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu potrzebna była jego zgoda. Granicę poczynań małżonka stanowiło zatem uprawnienie do samodzielnego działania wyłącznie w ramach ustawowego umocowania, wyznaczonego zakresem zwykłego zarządu.

Na kanwie powyższej regulacji Sąd Najwyższy słusznie dostrzegł, że ustawodawca, stanowiąc reguły wykonywania zarządu majątkiem wspólnym przez małżonków, w tym tę, że każdy małżonek może wykonywać samodzielnie zwykły zarząd majątkiem objętym wspólnością ustawową, nie rozstrzygnął skutków czynności (w tym prawnych) przedsięwziętych na podstawie takiego umocowania przez jednego z małżonków, a wywieranych w stosunku do drugiego małżonka¹⁴. W cytowanym orzeczeniu za jedno ze źródeł wątpliwości w badanym obszarze uznano tożsamość podmiotową zarządcy z osobą współuprawnioną. W świetle rozważań SN, zarząd w małżeństwie dotyczył mienia objętego wspólnym prawem, a zatem czynność odnosząca się do takiego mienia tyczyła się także praw drugiego współuprawnionego małżonka. Małżonek, dokonujący czynności prawnej w granicach zwykłego zarządu, działał jednocześnie jako reprezentant swojego współmałżonka. Z natury samego przedstawicielstwa można było zatem wyprowadzić wnioski o skutkach, jakie wynikły z tak przedsięwziętych czynności. Jeżeli była to czynność małżonka w granicach zwykłego zarządu, to niewątpliwie wywoływała ona skutki prawne wobec współmałżonka. Co istotne, małżonek reprezentujący nie musiał występować w zewnętrznych relacjach *explicite* jako przedstawiciel. Stąd w przywołanym orzeczeniu SN skonstatował, że w wypadku zawarcia umowy dotyczącej przedmiotu objętego wspólnością ustawową przez jednego z małżonków w granicach wykonywanego przez niego samodzielnie zwykłego zarządu tym majątkiem, drugi z małżonków staje się stroną tej umowy.

Wobec dywersyfikacji znaczenia pojęcia „zarząd majątkiem wspólnym” i wyróżnienia kategorii czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu, konieczne było ustalenie, odkąd biegnie granica tej kategorii czynności. Wprawdzie ustawodawca nie wysłowił tego wprost, ale niewątpliwie grupa ta obejmowała czynności kwalifikowane, mogące mieć znaczny wpływ na sytuację ekonomiczną drugiego z małżonków (choć nie jest wykluczone, że także czynności zwykłego zarządu mogły wywołać w efekcie podobne skutki, przykładowo gdyby czynności takie, dotycząc mniej doniosłej kwestii, były wielokrotnie

¹⁴ Uchwała SN z dn. 23.06.1958 r., sygn. I CO 10/58, Lex nr 118980.

powtarzane). Jak już wspomniano, dokonywanie przez małżonka czynności, które przekraczały zakres zwykłego zarządu, zostało przez ustawodawcę obwarowane obowiązkiem uzyskiwania zgody drugiego małżonka. Ówczesny ustawodawca przewidział konsekwencję w postaci bezwzględnej nieważności czynności prawnej dokonanej bez takiej zgody. Obowiązujące w tamtym okresie Przepisy ogólne prawa cywilnego (dalej p.o.p.c.) z 18 lipca 1950 r. w art. 41 § 1 stanowiły bowiem, że czynność prawna sprzeczna z ustawą lub zasadami współżycia społecznego w Państwie Ludowym jest nieważna. W regulacjach wskazanego aktu odnaleźć także można sankcję bezskuteczności zawieszanej czynności prawnej. Zgodnie z art. 45 p.o.p.c., z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej, potrzebną do dokonania czynności prawnej, mogło być złożone także po dokonaniu czynności. Oświadczenie to miało moc wsteczną od chwili dokonania czynności. Co istotne – nie wymagało ono szczególnej formy przewidzianej dla danej czynności. W świetle powyższego można ustalić sankcje co do czynności jednego z małżonków, które przekraczały zakres zwykłego zarządu, a zostały dokonane bez zgody współmałżonka. Wymieniony brak nie skutkował nieważnością. Czynność taka była czynnością niezupełną (*negotium claudicans*), dotkniętą sankcją bezskuteczności zawieszanej. Potwierdził to SN, stwierdzając, że podstawę zakwalifikowania czynności jako nieważnej dawał dopiero brak jej potwierdzenia¹⁵. W uzasadnieniu uznał, że czynność przekraczająca zwykły zarząd majątkiem wspólnym dokonana przez małżonka bez zgody współmałżonka ma charakter czynności niezupełnej do chwili definitywnego braku potwierdzenia bądź do chwili potwierdzenia czynności prawnej. Sąd, zwracając uwagę na typy nieważności (względna, bezwzględna), wskazał na nieważność czynności niezupełnej, która była w jego ocenie o tyle względna, że „czynność taka mogła stać się ważna przez jej uzupełnienie potwierdzeniem, a różniła się zaś od czynności względnie nieważnych (...) przede wszystkim tym, że te ostatnie wywierały, przed powołaniem się strony na ich nieważność (uchyleniem się od skutków oświadczenia woli), skutki prawne czynności ważnych”. Analizą następstw braku zgody na czynność wykraczającą poza zakres zwykłego zarządu SN zajmował się również w późniejszych orzeczeniach, stwierdzając między innymi, że darowizna, za pomocą której jeden z małżonków przeniósł na osobę trzecią własność nieruchomości objętej wspólnością ustawową, dokonana w czasie trwania małżeństwa, bez udziału drugiego

¹⁵ Tak: Uchwała SN z dn. 8.09.1954 r., sygn. I CO 18/54, Lex nr 118141.

małżonka jest nieważna, jeżeli do chwili ustania wspólności ustawowej drugi małżonek nie wyraził na nią zgody¹⁶.

1 stycznia 1965 r. weszła w życie Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks rodzinny i opiekuńczy. Spowodowało to utratę mocy Kodeksu rodzinnego z 1950 r. Zastąpił go Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Zgodnie z art. 36 § 1 k.r.o. z 1965 r., oboje małżonkowie zostali obowiązani do współdziałania w zarządzie majątkiem wspólnym. Każdy z nich mógł wykonywać samodzielnie zarząd tym majątkiem, co mogło się jednak odbywać wyłącznie w granicach zwykłego zarządu. Ponadto, z ważnych powodów sąd mógł, na żądanie jednego z małżonków, pozbawić drugiego małżonka samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym. Utrzymano zatem rozróżnienie na czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu, nadal ich nie definiując. Do czynności zaliczanych do drugiej z wymienionych kategorii, podobnie jak w poprzednim stanie prawnym, potrzebna była zgoda drugiego małżonka, tym razem jednak w formie wymaganej dla danej czynności prawnej. Sankcja braku takiej zgody zależała od charakteru podejmowanej czynności. W przypadku umów, ich ważność zależała od potwierdzenia czynności przez drugiego małżonka, przy czym możliwość następczego potwierdzenia została wyrażona wprost w art. 37 § 2–3 k.r.o. Do chwili potwierdzenia czynność była bezskuteczna, z kolei odmowa potwierdzenia skutkowałą nieważnością umowy. Aby ograniczyć okres niepewności drugiej strony co do potwierdzenia umowy bądź jego odmowy, mogła ona wyznaczyć małżonkowi, którego zgoda była wymagana, odpowiedni termin do potwierdzenia umowy. Po bezskutecznym upływie wyznaczonego przez siebie terminu stawała się wolna. Z kolei jednostronna czynność prawna dokonana bez wymaganej zgody drugiego małżonka była nieważna. Ponadto małżonek dokonujący czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym miał możliwość zwrócenia się do sądu o zezwolenie na dokonanie czynności, wówczas gdy współmałżonek zgody odmówił, albo jeżeli porozumienie z nim napotykało trudne do przezwyciężenia przeszkody.

¹⁶ Sąd Najwyższy zajął się również na gruncie uchwały z 13.11.1963 r., sygn. III CO 2/62, Lex nr 106034.

Pojęcie „zarząd majątkiem wspólnym” po nowelizacji z 2004 r.

Nowelą z 17 czerwca 2004 r. wprowadzono pozornie kosmetyczne zmiany co do sposobu wykonywania przez małżonków zarządu majątkiem wspólnym. Po pierwsze, określono minimalne wymogi ich współdziałania przy zarządzie (a ściślej: wymogi w zakresie wymiany informacji o zarządzie), wskazując, że w szczególności w jego ramach powinno dochodzić do udzielania sobie wzajemnie przez małżonków informacji o stanie majątku wspólnego, o wykonywaniu zarządu tym majątkiem i o zobowiązaniach obciążających majątek wspólny. Zakreślono również obszar, w jakim następowało wykonywanie zarządu, precyzując, że odnosi się on do czynności, które dotyczyły przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego, w tym czynności zmierzających do zachowania tego majątku. Wprowadzono ponadto generalną zasadę samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym przez każdego z małżonków, natomiast obowiązujące na gruncie wcześniejszych przepisów rozróżnienie na zarząd zwykły i czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu zastąpiono katalogiem sytuacji wymagających zgody drugiego małżonka.

Poza zakres czynności wymagających zgody współmałżonka wyniesiono zarządzanie przedmiotami majątkowymi służącymi drugiemu małżonkowi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej. Ten drugi zarządzał nimi samodzielnie. Jedynie w razie przemijającej przeszkody współmałżonek mógł dokonywać niezbędnych bieżących czynności co do tych przedmiotów. Sankcje braku zgody na przedsięwzięcie wymienionych w ustawie czynności nie zostały w zasadzie, w stosunku do wcześniejszego stanu prawnego, zmodyfikowane. To samo dotyczy możliwości ubiegania się o wyrażenie zgody sądowej na dokonanie czynności. Zawężono jednak zakres zastosowania wymienionych przepisów do przypadków wymienionych w art. 37. k.r.o.

Orzecznictwo

Uchwała (7) SN z dn. 10 kwietnia 1991 r., sygn. III CZP 76/90, Legalis.

Uchwała SN z dn. 8.09.1954 r., sygn. I CO 18/54, Lex nr 118141.

Uchwała SN z dn. 23 czerwca 1958 r., sygn. I CO 10/58, Lex nr 118980.

Uchwała SN z dn. 13.11.1963 r., sygn. III CO 2/62, Lex nr 106034.

Uchwała SN z dn. 28.02.1978 r., sygn. III CZP 7/78, OSNCP 1978, nr 9, poz. 153.

Wyrok SN z dn. 25.08.1982 r., sygn. III CRN 182/82, Legalis.

Literatura

- Gajda J., w: *System prawa prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smyczyński, Warszawa 2009.
- Gniewek E., w: *System prawa prywatnego*, t. 3: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2010.
- Gołębiowski K., *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Warszawa 2012.
- Grzybowski S., *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1980.
- Ignaczewski J., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Smyczyński T., w: *System prawa prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smyczyński, Warszawa 2009.
- Sokołowski T., w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2010.
- Sychowicz M., w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, wyd. 5, LexisNexis 2011.
- Winiarz J., w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2012.

THE DOGMATIC AND LEGAL ANALYSE OF SPOUSAL GOVERNANCE OF JOINT PROPERTY OF HUSBAND AND WIFE PART ONE – GENERAL ISSUES

Summary

The authors of the paper looked at the institution of family law, which, although it enjoys a great interest in literature, still raises doubts in quite elementary aspects. Once again, an attempt to analyse the dogmatic and legal structure of spousal governance of joint property of husband and wife was taken up. Due to the scope of the text it is divided into two parts. The first part is devoted to general issues associated with the management of spousal joint property, which provide an introduction to further detailed consideration. The starting point for the idea of governance and the consequences of its improper performance is the characteristics of statutory joint property. The adoption of such a structure was determined by subsequent considerations, since it is difficult to point out problems associated with the management of a given estate without specifying what this management is to concern. What proved to be extremely important is also

a brief demonstration of the historical background and the way of development of the concept of executing governance, which eventually found its expression in the amendment of 2004. In this section, some room was left for a model indication of obligations which encumber spouses, and which directly or indirectly determine the direction of the management of jointly generated estate. The second part of the publication focuses on the substantive legal issues and concerns that arise in the course of executing governance.

Translated by Agnieszka Kotula

Keywords: spousal governance of joint property, the amendment of 2004, joint property